

kocsiról és ugrálva kocog mellette. Nem gondolták, mikor elindultak, hogy ilyen sokáig tart majd az út. De nemsokára ott lesznek.

Ezt a nemsokát már századszor mondja.

Kora hajnalban értek a behavazott városba. Még mindenki alszik. Hova menjen a paraszt, kocsija terhével?

— Gyí Csillag! — Elhajtja a kocsit egy házig, melynek címét még a faluban kapta. Azt mondják jó ember, segíti a szegényeket. Halkan megkoccintja az ablakot... Vár... Újból kopog. Semmi válasz. Még néhányszor megismétli. Kis idő múlva kócos fejű, álmos szemű ember jelenik meg az ablakban és rákiált a megzavart parasztra:

— Mit akarsz? Mit dörömbölsz? Miért nem hagysz aludni?

— Mirkov Máté vagyok, uram, a pap küldött a faluból. Elhoztam a kocsiban...

— Ehm, a kocsiban! Mindjárt jövök!...

A fej eltűnik az ablakból, suttogás hallatszik a szobából.

— Mára, elhozták a malacokat.

Mára asszony pár perc múlva már ott van Máté kocsijánál.

— Ah, elhoztad! Jól tetted, megtesz az én uram mindent!

Meg bizony!

A suba alatt mozgolódás keletkezik. Mára asszony meg-símogatja a mozgó testeket:

— Nem fulladnak talán meg? Milyen csöndesek. Biztosan fáznak. Hány darab?

— Öten nagysága. Egy otthon maradt az asszonymál. Gyöngék és éhesekek szegénykéik.

Leveszi a subát, hidegtől piros arcok és könnyező szemek néznek Mára asszonyra, aki megrémülve bámulja a parasztot és beszalad.

— Képzeld el, Ante, ez gyerekeket hozott...

A nehéz kapu zárjában megcsikordult a kulcs és az ablakot valaki becsapta.

Jerković Jelica. (ford. K. M.)

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

A török uralom

Az 1514-es magyar jobbágyforradalom egyike volt azoknak az egész Európán végigzúduló nagy parasztforradalmaknak, amelyek az uralkodó hűbéres társadalmi rend bomlását jelentették. A XV—XVI. század fordulón kontinensünk a társadalmi harcok lángjában égett s hogy a hűbéri rend ezúttal nem bukott meg, csak azzal magyarázható, hogy a megbuktatására törekvő osztály, a parasztság nem rendelkezett elég szellemi és fizikai erővel, ideológiai és politikai képzettséggel, hogy a társadalom irányítását és fejlődését magára vette és továbbvitte volna. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a viszonyok megállapodtak, vagy a fejlődés dinamikája meg-

szűnt volna. A forradalmak leverése után a parasztság fegyveres akcióit abbahagyta ugyan, de ezzel szemben a semmivel sem veszélytelenebb régi, kipróbált módszeréhez, a passzív ellenálláshoz folyamodott.

Ilyen volt a helyzet Magyarországon is. Az országot fenyegető külső ellenségről számot nem vetve a parasztság magabizárkózva élte nehéz, robotos életét; a fegyveres felkelés nem sikerült, az elnyomás, az üldözés, a büntetés elől különféle vallások és szekták metafizikai dogmáihoz menekült. Hogy honentő gondolatai nem támadtak, az elsősorban a Werbőczyék által diktált és a rákosi országgyűlésen hozott törvényeknek köszönhető. Ezen törvények alapelve volt, hogy „tulajdonképpen halállal kellene lakolnia mindenkinek, aki természetes ura, a nemes ember ellen lázad”. A legkeményebb kizsákmányolási formák szentesítésén kívül, még a költözködési jogtól is megfosztották a parasztságot, hogy a súlyos terhekkel párhuzamosan növekedő kivándorlási lázat így ellensúlyozzák. Ezek után érthető, hogy a „török veszedelem” nem is jelentett olyan nagy veszedelmet a széles néprétegek számára, mint inkább azokra, akik a föld tényleges birtokosai voltak. A Dózsa-forradalom tapasztalatai óvatosságra intették a nemesiséget. Egy, a törökök elleni újabb néphadsereg mozgósításakor joggal lehetett tartani attól, hogy a parasztság kezébe adott fegyvert nem a törökök ellen fogja felhasználni. A törökök ellen tehát zsoldos csapatokat igyekeztek állítani. Ez nem volt könnyű dolog: a zsold és a felszerelés óriási összegeket emésztettek fel és emellett ezek a csapatok sem bizonyultak egészen megbízhatóaknak. A zsold vagy az élelem egy-két napi késedelme elegendő ok volt ahhoz, hogy a védelmükre bízott várakat mindenestől otthagyják és másik munkaadó után nézzenek.

Megnehezítette az ellenállást még az is, hogy az udvarnál napirenden voltak a kölcsönös gyűlölködésekből és haszonérdekből fakadó cselszövések, pletykák, összeesküvések, melyeket a magyar nemesség még akkor sem hagyott abba, amikor az egész ország egésze forgott kockán.

Mindezek a körülmények nagyszerűen előkészítették a talajt a török szultán hódító törekvései számára. A délkeletről felfelé hömpölygő barbár áradatnak — mint ismeretes — nem tudott gátat vetni a véres kereszties háborúk sorozata. Az új, eredeti társadalmi eszmékkel telített mohamedán vallás világalmai törekvése történelmi szükségszerűség lett. Az európai feudalizmus fokozatos romlásával párhuzamosan szaporodtak a török birodalom területei.

A magyar társadalom legnagyobb ziláltsága idején a török expanzió, a Duna—Száva vonaláig ért s Beograd eleste (1521. aug. 29.) utolsó memento volt a viszálykodó magyar főurak részére. Ettől kezdve mind gyakoribbak lettek a török portyázó csapatok látogatásai Vojvodinában. Azt az utolsó öt évet, amely ezt az időt a mohácsi vésztől elválasztotta, a magyar főurak nem arra hasz-

nálták fel, hogy a vezetésük alatt álló magyar társadalmat valamilyen rendbeszedjék és az ellenség betörésének gátat vessenek, hanem földbirtok pöreikben és ádáz pártküzdelmekben minden közös érdeket feledve, könnyelműen határmenti várkapitányok gondjaira bízták az ország védelmét. Tomory kísérlete, hogy Szulejmán szultán tízezrekre menő hadai ellen a mai Noviszád helyén fekvő várat megvédje, már csak egy kétségbeesett próbálkozás volt: az izlám-hullámot nem lehetett megállítani. Féktelenül hőmpölygött tovább, hogy 1526. augusztus 29-én Mohácsnál végleg elseperje az ellene felállított gyenge gátat: a „Bessenyei István által hadbahívott bácsi és bodrogi nemesség színe-virágát.”

Ez alkalommal a szultán nem sokat időzött Magyarországon. Mondani sem kell, hogy a török had mindent feldúlt, gyújtogatott és kifosztott, minden útjába kerülő gyaurt (hitetlent, aki nem török) kiméletlenül lemészárolt és kirabolt. Az ebben a hadjáratban elesettek számát 40.000-re teszik.

A török csapatok még ki sem tették a lábukat, a főnemeselek között máris kitört a harc a korona körül. A vetélykedők, egyik párt Ferdinánd osztrák főherceg, a másik Zápolya János erdélyi vajda körül csoportosulva kiméletlenül harcba kezdtek. 12 évig tartott ez a harc, miközben az ellenséges pártok nem egyszer a törökkel is szövetséget kötöttek céljuk elérésének érdekében.

Ezt a harcot igyekezett a nép javára kihasználni Crni Jovan („cár”), amikor a törökök elől Bánát északi vidékére menekült szerbeket a török had elvonulása után Bácskába vezette s a *gazdátlan nemesi birtokokat közöttük szétosztotta*. Az így benépesült Bácska, mint szervezett határvidék biztos védelmet nyújtott az esetleges újabb török invázió ellen s Subotica egykori ura, Török Bálint főnemes, hiába fordul Zápolyához, hogy Jovant népével együtt birtokairól lakoltassa ki, — a folyamodvány eredménytelen maradt.

V. Ferdinánd diplomáciája és cselszövő politikája csakhamar módot talált arra, hogy a Vojvodinában lakó szerbeket a maga pártjára állítsa. Jovan azonban ezt a pártváltoztatást fejével fizette meg: egy Zápolya elleni csatában 1527. július 12-én elesett.

Ferdinánd és Zápolya szüntelen civakodása közben a törökök alaposan felkészültek Magyarország végleges meghódítására. S mire az ellenkirályok között békekötésre került volna a sor, egy újabb hadjárat indult meg, mely ezúttal Buda várának 1541. augusztus 27-én történt elfoglalásával megpecsételte az ország sorsát.

A meghódított területek birtokosa a török *állam* lett. Az egyes földbirtokokat a szpáhiknak osztották ki haszonélvezetre, amiért is azok kötelezték magukat mindenkori hadszolgálatra és a szultánnal szembeni engedelmességre. Ha a szpáhi haszonélvezetre nagyobb földterületet kapott, köteles volt egy bizonyos számú katonaságot is felszerelni. A szpáhik egyszersmind a török állam adminisztratív

szervei is voltak. (Ők hajtották be az adókat és őrizték meg az államhatalom tekintélyét). Egyes területek élén a *szandzsák-bég* állott, aki az alárendelt *aláj-bégek*, *szu-basák* és *szpáhik* segítségével kormányozta a szultán nevében rábizott területet. A rangfokozatoknak felelt meg azután természetesen a haszonélvezetet nyújtó földbirtok nagysága is.

Az elnéptelenedett vidék benépesítésére a török állam a birodalom terméketlenebb részén élő szerbeket telepítették át, akik az elszórtan ittélő magyarokkal és szerbekkel lassan újra termékenyítették Vojvodina elhanyagolt földjét.

A török birodalom újfajta társadalmi felépíttetésével fontos változásokat hozott vidékünkre. A török urak haszonélvezetre kapott földje nem volt magántulajdon; át nem örökíthették, el nem adhatták, fel nem cserélhették. Csak személyre szólt és halál esetén másra jutott. Az ittlakó parasztság nagyobb önállósággal és szabadsággal rendelkezett: cserélhette, eladhatta, átörökíthette földjét, csakhogy minden egyes ilyen alkalommal az úri jogok elismerése képen némi díjak lefizetésére köteleztetett. Személyi és vagyoni szabadsága váltságként kezdetben természetbeni, később pénzbeli adót fizetett, de az erdőben makkoló disznókért, továbbá a szarvasmarhákért és a lovakért nem járt adó. Ez jelentékenyen fellendítette az állattenyésztést és bizonyos mértékben a földművelést is. Az adók általában nem voltak elviselhetetlenek és így a parasztság aránylag sokkal nagyobb szabadságot és jólétet élvezett, mint a magyar hűbérurak uralma alatt. Egyébként Iványi István is megjegyzi, hogy a mai Vojvodina területén „talált s meghódolt kevés magyar és az Iván cár után hihetőleg ittmaradt szerb lakosságot alig érte nagyobb pusztítás a török részéről, *kivált a vidék kiosztása után...*” (Szabadka, szab. kir. város története 60 old).

Az adózás terhét csak a török birodalom határán kívül élő régi magyar főurak tették elviselhetetlenné. A hiányos török adminisztrációs hálózat hézagait kihasználva, a váraktól távolieső falvakban rajtaütésszerűen váratlanul megjelentek s fegyveres erőszakkal követelték a régi jogrend szerinti járandóságait. Így festettek a magyar főurak sokat emlegetett török-korbéli vitézi tettei, melyek nem a török, de saját véreik elleni portyázó rablóhadjáratokból álltak. Az ilyen betörések legtöbbször sikeresen végződtek, mivel a meglepett és megrémült parasztok senkihez se fordulhattak segítségért, a török helyőrség pedig rendszerint későn értesült az ilyen, egyébként gyakori esetekről. Így, míg Bécsben és külföldön bőségben éltek a nemesek, addig a parasztság két urat szolgált. A török államrend későbbi megszilárdulása és a szerbek letelepedése és elszaporodása után ezek a rajtaütések megszűntek, mert túlságosan kockázatosaknak bizonyultak.

A török imperializmus, mely a szétbomlás magvát már megszületése pillanatában magában hordozta, egy évszázad alatt a fejlődés lefeléhanyatló szakaszára jutott. A szultán utolsó hódítási

terve, Bécs elfoglalása, az 1686. évi sikertelen ostrom után végleg meghíúsult. A szerencse az osztrák császári hadaknak kedvezett és az előlük menekülő török csapatok sorra kiűritették az immár 150 év óta kezükben lévő várakat és városokat, mignem a Zentánál 1686 okt. 16-án megvívott csatában végkép összetörték és megtisztították tőlük Vojvodina területét. Évekkel utána megkísérelték ugyan megegyszer a Duna-Tisza vidékét visszafoglalni, de a második sentai összecsapás is balul ütött ki számukra és Bácska sorsa ettől fogva örökre elválasztódott a török birodalom sorsától.

(Folytatása következik).

Kiss Flórián

Nevetünk, mert huszéves korunk mustja
Édesedik a mosolyunkban,
Mig lőrévé nem ecetesedik
Bárgyú vidéki odúkban. —
Nevetünk, hisz hív a világosság,
A minden megismerése nyujt folyton örömet,
Dacos lelkünkbe gyűjtött szépség és tudás
Tiszta jövője létünkben a köszönet.
Drótakadályok közt nevetünk, pedig
A könyvmáglyákat sokhelyütt meggyújtották.
Fáradtan is, vidám lábakkal szaladunk
Kergetnek a fénylő színorgiák.
Tengerről álmodunk a mezők fűvén,
Életre vágyunk fáradt csókok tüzén.
Szeretjük a szarkalábat és pipacsot is,
De majd egyszer bódítanak orkideák!...
Nevetünk s csak titkon számolgatjuk
Halántékunk fehér hajszálait.
Szelid szivekkel növekedtünk,
S gyűlölködő tanítások zúgása vadit. —
Pedig élet, de szépek a műveid!
De szépek a vizeid és a partjaid...
Huszonötéve csak mérget tettek poharunkba,
A keserúségeket már mind kiittuk,
Hiába ámitanak most már mindahányan
Kiknek egyedül galádság a titkuk.
Mi szeretünk és nevetni akarunk,
Hiába komorul kelet és nyugat,
Egyszer a sugárzó napra nyithatjuk
A mindig lezárt, dohos kapukat.
Nevetünk mikor a hajnalcsillag
Vidáman felfelé szalad,
Jegyekre mért falatok korában
Halni is csak nevetve szabad.
Kedves földek horizontján